

UDK 311.3:312(497.5)

ETNODEMOGRAFSKI OKVIR SRPSKE AGRESIJE NA HRVATSKO PODUNAVLJE

DRAŽEN ŽIVIĆ

Izvadak:

U članku je na temelju popisa stanovništva iz 1991. godine analizirana i prikazana etnička struktura pučanstva hrvatskoga Podunavlja (istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema), prostora na koji je u drugoj polovici 1991. godine izvršena velikosrpska ratna agresija. Posebno je prikazana etnička struktura pučanstva okupiranih naselja hrvatskoga Podunavlja, te etnička struktura prognanog stanovništva toga prostora.

Ključne riječi:

hrvatsko Podunavlje; demografija; etnička struktura; progranici

**ETHNODEMOGRAPHIC BACKGROUND OF SERBIAN
AGGRESSION IN THE CROATIAN DANUBE REGION****Abstract:**

The paper presents ethnical structure of the Croatian Danube region (Eastern Slavonia, Baranja and Western Srijem) according to the 1991 census. Ethnic structure of the settlements temporary occupied during the aggression towards eastern Croatia is analysed, as well as the ethnical structure of the expelled population.

Key words:

Croatian Danube region; demography; ethnical structure; expelled population.

UVOD

Populacijski je razvoj određenog prostora uvjetovan brojnim činiteljima; on je posljedica, ali i čimbenik ukupnih društveno-gospodarstvenih kretanja. Sve promjene u dinamici i strukturama pučanstva plode izmjenama, a često puta i poremećajima unutar društveno-gospodarstvenih procesa, kao što se i promjene unutar tih procesa zrcale u demografskom razvoju. Za populaciju određenog prostora naročito su pogubna iznenadna i nagla zbivanja izazvana, ponajprije, katastrofičnim poremećajima: poput ratova, epidemija zaraznih bolesti i prirodnih katastrofi. Posljedice su po razvoj stanovništva prostora tada burne, duboke i vrlo teško otklonjive. U tom smislu poglavito, ratna zbivanja uzrokuju goleme poremećaje, jer izazivaju, ne samo velika ratna razaranja, već i, što je još važnije, brojne neposredne i posredne demografske gubitke, koji onda u budućnosti bitno opterećuju i ograničavaju stabilan populacijski razvoj prostora.

Tijekom velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku i okupacije značajnog dijela njezinog državnog teritorija (1991.-1997.)¹ zbivali su se krupni etnodemografski procesi,

¹ Na dan 3. siječnja 1992. godine, kada je potpisan tzv. Sarajevski sporazum o prekidu vatre i primirju, srpski je agresor pod svojom okupacijom držao oko 15.000 četvornih kilometara ili oko 26,5% hrvatskog državnog teritorija, na kojemu je, prema popisu pučanstva iz 1991. godine živjelo gotovo 550.000 stanovnika, odnosno približno 12% hrvatskog pučanstva. (Šterc, S. i Pokos, N., 1993.) Tijekom oslobodilačkih akcija Hrvatske vojske u razdoblju od 1992. do 1995. godine (oslobodjenje hrvatskoga juga s okolnicom dubrovnika, operacija "Maslenica", "Medački džep", "Bljesak" i "Oluja") u hrvatski je ustavni i politički ustroj vraćen najveći dio do tada okupiranih područja Hrvatske (najviše je prostora i naselja oslobođeno u velikoj vojnoj operaciji "Oluja" - približno 11.000 četvornih kilometara ili oko 19,5% hrvatskog teritorija). Pod nadzorom međunarodne zajednice (UNTAES) se nalazi još oko 2.600 četvornih kilometara (4,6 % površine Hrvatske) hrvatskoga Pounavlja (sa blizu 200.000 žitelja prema popisu iz 1991. godine) u kojemu je u završnoj fazi proces mirne reintegracije.

koji su u znatnoj mjeri promijenili (poremetili) etničku sliku naseljenosti hrvatskog državnog prostora, napose onih područja koja su bila pod izravnim utjecajem ratnih prilika. Tako je početkom devedesetih godina 20. stoljeća krajnji istočni dio Republike Hrvatske, odnosno hrvatsko Podunavlje (istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem) bilo izloženo ratnoj agresiji Srbije, koja je uzrokovala brojne ljudske žrtve, velika materijalna razaranja, te progonstvo više desetaka tisuća ljudi sa svojih ognjišta. Ratnom su agresijom, kao isključivim nasilnim sredstvom postizanja temeljnih velikosrpskih političkih i nacionalnih ciljeva, pokretači rata protiv Hrvatske nastojali ostvariti svoj dvostoljetni imperijalistički program širenja prema zapadu (na račun hrvatskih i drugih prostora) i uključenja svih Srba u jednu državu. Na taj su način Srbi pokrenuli i vodili jedan od najtežih ratnih sukoba u suvremenoj povijesti jugoistočne Europe, koji je po svojoj razornosti, beskrupuloznosti i zločinaštvu daleko nadmašio i veće sukobe, koji su se na ovim prostorima vodili proteklih nekoliko stoljeća. Zbog velikosrpske agresije na Hrvatsku i kasnije na Bosnu i Hercegovinu, prostor bivše Jugoslavije je devedesetih godina ovoga stoljeća postao iznimno aktivno migracijsko područje, s preko milijun prognanih i izbjeglih (CARTER, 1993.), te više stotina tisuća mrtvih, nestalih i ranjenih osoba.

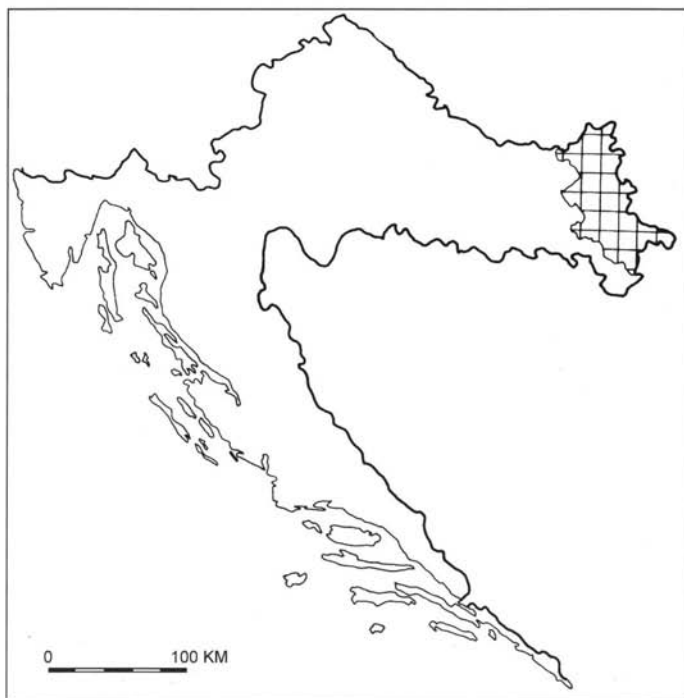
Za cjelovito razumijevanje geneze srpske agresije na Hrvatsku, poglavito na njezin krajnji istočni dio, odnosno na hrvatsko Podunavlje, valja upoznati i objektivno prikazati temeljne značajke etničke strukture stanovništva toga prostora, jer ona predstavlja ključni argument kojim se razotkrivaju stvarni razlozi srpskog posezanja za hrvatskim teritorijem, te otkriva svu apsurdnost srpskih zahtjeva i politike, te ujedno ističe povijesnu i etničku pripadnost tog područja, hrvatskom državnom i etničkom prostoru.

Usporedbom podataka o etničkoj i religijskoj strukturi stanovništva hrvatskoga Podunavlja prema posljednjem popisu pučanstva iz 1991. godine, te etničke i religijske strukture prognanog stanovništva, prema stanju od 1. srpnja 1996. godine, ukazat ćemo na neopravdanost nacionalnog i teritorijalnog svojatanja hrvatskoga Podunavlja od strane Srbije, te na razmjere etničkog čišćenja u posljednjih šest godina.

Ratna agresija na Hrvatsku i hrvatsko Podunavlje 1991. godine samo je još jedan pokušaj oživotvorenja velikosrpskog imperijalističkog i nacionalističkog programa, osmišljenog prije gotovo dva stoljeća sa željom da se Srbija teritorijalno proširi, makar i ponajprije na račun krajeva drugih naroda, kultura i vjera. (KLEMENČIĆ, 1993., PAVLIČEVIĆ, 1993.a,

PAVLIČEVIĆ, 1993.b) Srbi su pokušali agresijom na hrvatsko Podunavlje, Hrvatskoj oteći ne samo njezin najvredniji i najbogatiji dio, već potpuno zatrti svaki spomen hrvatskoga imena, te hrvatske povijesne, vjerske i kulturne baštine. (ŽIVIĆ, 1997.)

U uvodu članka nužno je, ponajprije, pojmovno i prostorno odrediti i omeđiti područje istraživanja. U tom smislu, istraživani je prostor moguće najlakše, najjasnije i najpotpunije definirati kao hrvatsko Podunavlje - istočno, ravničarsko područje Republike Hrvatske, koje se svojim najvećim dijelom naslanja na rijeku Dunav, čime predstavlja istočnu među Hrvatske prema susjednoj SR Jugoslaviji, odnosno Srbiji. Taj su kraj do potkraj 1992. godine činile općine: Beli Manastir, Osijek, Vinkovci i Vukovar, a donošenjem

Sl. 1. - Geografski položaj hrvatskoga Podunavlja u Republici Hrvatskoj
Fig. 1 - Croatian Danube region in the Republic of Croatia

Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi u Republici Hrvatskoj, prema kojemu je u Hrvatskoj ponovno uvedeno županijsko teritorijalno ustrojstvo, područje je podijeljeno između Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Za istraživani se prostor u svakodnevnoj uporabi nalazi i složeni stariji termin "istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem". (opširnije o terminološkom određenju istočnog ruba Hrvatske vidjeti: KLEMENČIĆ, 1996.) (Slika 1.)

Navedene bivše općine (Beli Manastir, Osijek, Vinkovci, Vukovar), za koje će se nastavku rabiti termini: belomanastirski, osječki, vinkovački i vukovarski kraj, čine širi prostorni okvir istraživanja (hrvatsko Podunavlje), dok uže područje analize obuhvaća ona naselja hrvatskoga Podunavlja koja je velikosrpski agresor privremeno okupirao u ljeto i jesen 1991. godine, protjeravši iz njih najvećim dijelom mjesno stanovništvo. Tako navedeno šire područje istraživanja obuhvaća 157, a uže područje 124 naselja, sa 402 152, odnosno 193 513 žitelja.

KRATKI POVIJESNI PREGLED

Tijekom burne i duge povijesti stanovništvo hrvatskoga Podunavlja se neprekinuto razvijalo u uvjetima sučeljavanja različitih naroda, te odvijanja složenih političkih i društveno-gospodarstvenih prilika i zbivanja u ovome dijelu Europe. Zahvaljujući iznimno značajnom geografskom i geostrateškom položaju, vrlo plodnoj zemlji (crnica ili černo-zjom), pružanju iznimno važnih prometnih pravaca (nadregionalnih i transeuropskih koji povezuju srednju Europu s Malom Azijom i Bliskim istokom), brojnim riječnim tokovima (sjevernim, južnim i istočnim rubom kraja pružaju se rijeke Dunav, Sava i Drava), te šumama (poznate šume hrasta lužnjaka), hrvatsko Podunavlje je od davnine privlačilo stanovništvo, te bilo poprištem burnih povijesnih zbivanja koji su u znatnoj

mjeri odredili, oblikovali i usmjerili ne samo demografski, već i ukupni razvoj prostora. (ŽIVIĆ, 1995.) Pri tome su migracije stanovništva, sve od prethistorijske naseljenosti (Vučedolska kultura) do danas, bile i ostale prevladavajući demografski (populacijsko-nasebinski) proces. (ŽIVIĆ, 1997.) Nažalost, prirodne pogodnosti za naseljavanje hrvatskoga Podunavlja privlačile su, ne samo one koji su u njemu željeli živjeti, već i one koji su njime nastojali vladati. Unatoč složenosti demografskih gibanja, koja su se na ovome prostoru odvijala u pozadini kolopleta društveno-gospodarstvenih procesa, hrvatske značajke kraja, kao i njegova pripadnost hrvatskom etničkom i državnom prostoru nikada nisu bile dovedene u pitanje. Brojni pisani povijesni izvori i građa nedvojbeno kazuju o 13-stoljetnom hrvatskom karakteru podunavskog prostora današnje Hrvatske. Utvrđeno je, naime, da su se prve hrvatske plemenske skupine u međurječje Drave, Dunava i Save, dakle i na istraživani prostor hrvatskoga Podunavlja, naselile još potkraj 6. stoljeća. Tijekom srednjega vijeka hrvatsko se Podunavlje nalazilo u okrilju hrvatskog, a potom i hrvatsko-ugarskog kraljevstva. U ukupnom je pučanstvu kraja hrvatski narod imao većinu od konca doseobe (dakle od 8. stoljeća), pa sve do osmanlijskog razdoblja (prva polovica 16. stoljeća). Jedino je u razdoblju osmanlijske vojne i političke prevlasti na ovim prostorima (1526.-1690.) hrvatsko stanovništvo bilo u manjini; većinu je stanovništva tada činilo muslimansko, odnosno islamizirano hrvatsko i mađarsko pučanstvo. (ŽIVIĆ, 1995., 1997.) Nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti (1690.) Hrvati su ponovno uspostavili i imali sve do 1991. godine većinu u ukupnoj populaciji hrvatskoga Podunavlja, kada su Srbi izvršivši etničko čišćenje, po prvi puta u povijesti, stekli brojčanu prevagu nad ostalim narodima, pa i nad hrvatskim narodom, u najvećem dijelu kraja. O osobito je važno istaknuti, poglavito za

razumijevanje suvremenih zbivanja i karaktera srpske agresije na hrvatsko Podunavlje, da su prve skupine pravoslavnog stanovništva na ovaj prostor došle tek neposredno prije prodora Osmanlija, dakle, koncem 15. i početkom 16. stoljeća (to znači gotovo osam stoljeća poslije Hrvata). Valja naglasiti da to pravoslavno stanovništvo nisu bili Srbi po svojoj etničkoj pripadnosti, već zapravo Vlasi, stočarski narod planinskih predjela Balkanskog poluotoka, koji se služeći u osmanlijskoj vojsci (martolozi) selio i širio prema zapadu i tako naselio u odgovarajućem, statistički do danas neutvrđenom broju na istok Hrvatske, ali i u druge hrvatske predjele (Banovinu, Kordun, Liku). To je stanovništvo tek u 18. i 19. stoljeću pod utjecajem Srpske pravoslavne crkve poprimilo srpske etničke značajke. (VALENTIĆ, 1992.) Prvo značajnije naseljavanje Srba na prostor hrvatskoga Podunavlja (poglavito u današnju Baranju) bilježimo od konca 17. stoljeća, a naseljavanje je veće razmjere poprimilo tek u 18. stoljeću, u vremenu kolonizacije istočnih i ravničarskih hrvatskih predjela njemačkim, mađarskim, slovačkim, češkim i rusinskim stanovništvom, koje je provodila austrijska, kasnije, austrougarska vlast. Značajnije plansko naseljavanje Srba u hrvatsko Podunavlje zabilježeno je i u prvoj polovici 20. stoljeća, odnosno nakon prvoga svjetskog rata, kada je nakon provedene agrarne reforme napuštene zemlja njemačkih i mađarskih vlasnika, u najvećem broju dodijeljena "solunskim dobrovoljcima", te srpskim kolonistima iz drugih dijelova Hrvatske, Bosne i Hercegovine, pa i Srbije. (VRBOŠIĆ, 1997.)

Unatoč složenim političkim i vojnim prilikama u proteklih nekoliko stoljeća, državno-pravni kontinuitet hrvatskoga Podunavlja u okrilju hrvatske države, zapravo nije doveden u pitanje sve do 1918. godine. Štoviše, hrvatske su zemlje ušle u novostvorenu jugoslavensku državu (1918.) s cjelokupnim teritorijem Srijema (zapadnog, danas u sastavu

Hrvatske i istočnog, danas u SR Jugoslaviji) kao svojim organskim dijelom. (JELIĆ, 1991.) Tu valja reći da Baranja do 1945. nije nikada bila u sastavu Hrvatske, a da je do 1918. bila sastavnim dijelom ugarske države. Tek nakon prvoga svjetskog rata Baranja je ušla u sastav nove južnoslavenske države. Tada je novouspostavljena jugoslavenska vlast, ukidanjem dotadašnjeg županijskog i uspostavljanjem oblasnog upravno-teritorijalnog ustrojstva (1922.), značajan dio hrvatskoga Podunavlja (Baranju i veliki dio bivše Srijemske županije istočno od Vukovara) administrativno vezala za prostor južno od Dunava i Save, ali ne i za državu Srbiju koje tada nema. Proglašenjem banovinskog ustrojstva (1929.), što je bila izrazito protuhrvatska tendencija, jer je bila u cjelosti protivna gospodarstvenim, etničkim i povijesnim mjerilima, došlo je do novog cjepanja hrvatskoga Podunavlja. Tek je uspostavljanjem Banovine Hrvatske (1939.), gotovo cjelokupni prostor današnjeg hrvatskoga Podunavlja vraćen u okrilje hrvatske matice. Konačne će istočne međe hrvatskoga Podunavlja prema Srbiji i Jugoslaviji biti utvrđene u ljeto 1945. godine ("Dilasova komisija") i one su, iako na štetu hrvatskoga naroda, to i danas (JELIĆ, 1991.). Predloženo rješenje bilo je kompromis između više načela. Naime, ova državna granica nije etnička, jer je veliki dio Srijema, s većinskim hrvatskim stanovništvom i Bačke, s većinskim hrvatskim i mađarskim stanovništvom, pripojen Vojvodini, odnosno Srbiji; granica nije niti prirodna, jer samo jednim, doduše, većim dijelom prati tok Dunava; nije niti povijesna, jer sve do 1918. godine hrvatska se država prostirala sve do ušća Save u Dunav, dakle, do Zemuna. (PAVLIČEVIĆ, 1993.b.) Međutim, potonje činjenice nisu smetale srpskome agresoru da 1991. godine grubo naruši i povrijedi istočnu hrvatsku državnu među, nastojeći "pravom jačega" nametnuti nove etničke i povijesne kriterije za državnu

Tab. 1 - Etnička struktura stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1971. - 1991. godine

Tab. 1 - *Ethnic Structure of the population in Croatian Danube region 1971-1991*

Sastavnice	Godine	Pokazatelj	Svega	Hrvati	Srbi	Mađari	Rusini i Ukrajinci	Jugo- slaveni	Ostali i nepoznato
Belomanastirski kraj	1971	Apsolutni	56322	23283	15614	13473	17	1046	889
		Razmjerni	100	41,3	27,7	23,9	0,0	1,9	5,2
	1981	Apsolutni	53409	19136	12857	9920	16	8397	3083
		Razmjerni	100	35,8	24,1	18,6	0,0	15,7	5,8
	1991	Apsolutni	54265	22740	13851	8956	27	4265	4426
		Razmjerni	100	41,9	25,5	16,5	0,0	7,9	8,2
Osječki kraj	1971	Apsolutni	143894	92514	34358	5115	163	6980	4764
		Razmjerni	100	64,3	23,9	3,6	0,1	4,9	3,2
	1981	Apsolutni	158790	90770	28536	3520	156	28439	7369
		Razmjerni	100	57,2	18,0	2,2	0,1	17,9	4,6
	1991	Apsolutni	165253	110934	33146	3056	173	8351	9593
		Razmjerni	100	67,1	20,1	1,8	0,1	5,1	5,8
Vinkovački kraj	1971	Apsolutni	91714	69981	15692	2459	353	1645	1584
		Razmjerni	100	76,3	17,1	2,7	0,4	1,8	1,7
	1981	Apsolutni	95245	71260	12782	1880	319	6742	2262
		Razmjerni	100	74,8	13,4	2,0	0,3	7,1	2,4
	1991	Apsolutni	98445	78313	13170	1644	242	1882	3194
		Razmjerni	100	79,6	13,4	1,7	0,2	1,9	3,2
Vukovarski kraj	1971	Apsolutni	76602	34629	28470	2045	3495	4699	3264
		Razmjerni	100	45,2	37,2	2,7	4,6	6,1	4,2
	1981	Apsolutni	81203	30157	25146	1421	3027	17199	4253
		Razmjerni	100	37,1	31,0	1,7	3,7	21,2	5,3
	1991	Apsolutni	84189	36910	31445	1375	3077	6124	5258
		Razmjerni	100	43,8	37,4	1,6	3,7	7,3	6,2
Hrvatsko podunavlje	1971	Apsolutni	368532	220407	94134	23092	4028	14370	12501
		Razmjerni	100	59,8	25,5	6,3	1,1	3,9	3,4
	1981	Apsolutni	388647	211323	79321	16741	3518	60777	16967
		Razmjerni	100	54,3	20,4	4,3	0,9	15,6	4,5
	1991	Apsolutni	402152	248897	91612	15031	3519	20622	22471
		Razmjerni	100	61,9	22,8	3,7	0,9	5,1	5,6

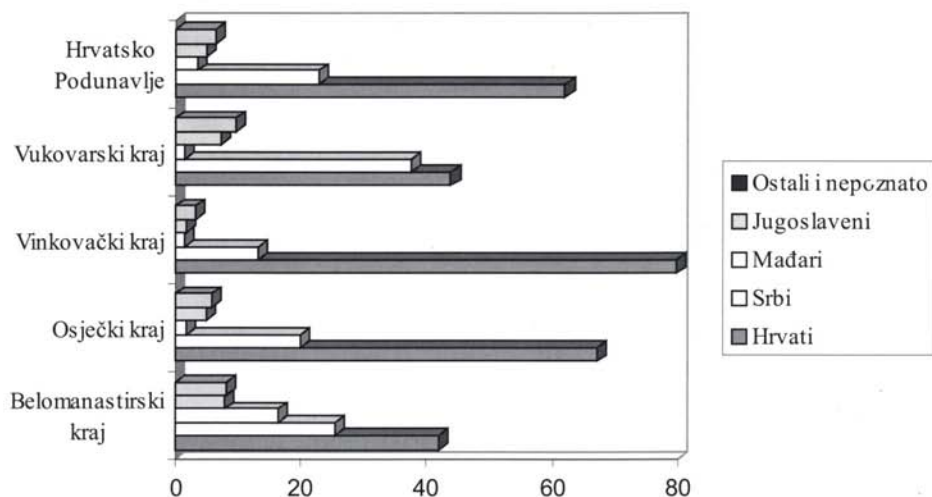
Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.

pripadnost ovoga prostora i njegova pučanstva.

ETNIČKA STRUKTURA 1991. GODINE

Hrvatsko je Podunavlje tijekom druge polovice 1991. godine gotovo u cjelosti bilo okupirano od strane postrojbi JNA, tada potpuno u rukama Srba, te četničkih i drugih dragovoljačkih srpskih vojnih postrojbi, iako je srpsko stanovništvo u tome prostoru bilo

izrazito manjinsko stanovništvo. Rezultati popisa pučanstva 1991. godine su pokazali da je u hrvatskom Podunavlju, na 3 436 četvornih kilometara (6,1 % površine Hrvatske), živjelo 402 152 stanovnika, odnosno 8,4 % stanovništva Republike Hrvatske. Etnička je slika tada popisanog pučanstva hrvatskoga Podunavlja bila slijedeća: od ukupnog je stanovništva, Hrvata bilo 248 897 ili 61,9 %, Srba 91 612 ili 22,8 %, Mađara 15 031 ili 3,7 %, Rusina i Ukrajinaca 3 519 ili 0,9 %, Jugoslavena 20 622 ili 5,1 %,

Sl. 2. - Etnička struktura stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1991. godine

Fig. 2 - Ethnical structure of the population in Croatian Danube region in 1991

te pripadnika ostalih etničkih skupina (Čeha, Slovaka, Muslimana, Slovenaca, Crnogoraca,...) 22 471 ili 5,6% (tab.1). Riječ je, dakle, o etnički razmjerno homogenom hrvatskom prostoru, u kojemu je tek svaki peti žitelj srpskog etničkog podrijetla, a i ukupan je broj Hrvata gotovo tri puta veći od ukupnog broja Srba kraja. (Živić, 1997.) Natpolovični udio Hrvata u ukupnom stanovništvu imali su 1991. godine osječki (67,1%) i još više vinkovački kraj (79,6%), dok su u belomanastirskom (41,9%) i vukovarskom kraju (43,8%) Hrvati imali razmjernu većinu u ukupnoj populaciji. Istodobno su Srbi u vukovarskom kraju činili nešto više od trećine (37,4%), u belomanastirskom kraju nešto više od četvrtine (25,5%), u osječkom kraju nešto više od petine (20,1%), a u vinkovačkom kraju najmanje - nešto više od desetine ukupnog pučanstva (13,4%) (sl. 2).

Etničku homogenost hrvatskoga Podunavlja 1991. godine potvrđuju i podaci o etničkoj strukturi stanovništva prema naseljima. Popisom pučanstva je utvrđeno 157 naselja u hrvatskome Podunavlju. Hrvati su

većinu stanovništva imali u 90 naselja (57,3%), Srbi u 49 (31,2%), dok su u 16 naselja (10,2%) većinu stanovnika imali pripadnici mađarske (14 naselja), odnosno rusinsko-ukrajinske etničke skupine (2 naselja) (tab.2). Valja istaknuti da je naselje Podunavlje 1991. godine imalo svega dva stanovnika - jednog Hrvata i jednog Srbina, dok naselje Sudaraž iste godine nije imalo niti jednog popisanog žitelja, pa oni nisu uključeni u potonja naselja prema prevladavajućoj etničkoj skupini stanovništva. U naseljima s hrvatskom većinom živjelo je 1991. godine više od osam desetina (80,4%) stanovništva hrvatskoga Podunavlja, najviše, dakako, Hrvata (233 373 ili 72,2%), a bitno manje Srba (47 389 ili 14,7%) i pripadnika ostalih etničkih skupina (42 341 ili 13,1%). Istodobno je u naseljima sa srpskom većinom živjelo svega 16,4% pučanstva hrvatskoga Podunavlja, također, dakako, najviše Srba (43.409 ili 65,7%), dok je Hrvata (13 117 ili 19,9%), te pripadnika ostalih etničkih skupina (8 845 ili 14,4%) bilo znatno manje. Upravo navedeni manjak populacijske mase

Tab. 2. - Naselja hrvatskoga Podunavlja s hrvatskom, srpskom i većinom ostalog stanovništva 1991. godine

Tab. 2 - Settlements in Croatian Danube region according to the ethnic majority in 1991

Većina stanovnika	Broj naselja	% od ukupnog broja naselja kraja	Broj stanovnika	% od ukupnog stanovništva kraja	Hrvati	%	Srbi	%	Ostali i nepoznato	%
Hrvati	90	57,3	323436	80,4	233373	72,2	47389	14,7	42341	13,1
Srbi	49	31,2	66051	16,4	13117	19,9	43409	65,7	8845	14,4
Ostali	16	10,2	12664	3,2	2406	19,0	813	6,4	9445	74,6
Ukupno*	157	100,0	402152	100,0	248897	61,9	91612	22,8	61644	15,3

* Prema popisu stanovništva iz 1991. godine naselje Podunavlje je imalo dva stanovnika - jednog hrvatske, a jednog srpske etničke pripadnosti, dok naselje Sudaraž nije imalo niti jednog popisano žitelja.

Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.

u "srpskim" naseljima, koji je "brinuo" ideologe agresije na Hrvatsku, pokušao se nadomjestiti isticanjem razmjerno velikog broja naselja, ali s malo stanovnika.² Najmanje je stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1991. godine živjelo u naseljima s mađarskom, odnosno rusinsko-ukrajinskom većinom stanovnika - tek 3,2 % (12 664 žitelja). Potonji nam podaci zorno potvrđuju da naselja s hrvatskom većinom stanovnika imaju veći stupanj etničke homogenosti, negoli naselja s srpskom većinom stanovništva. Osim toga, udjel je Hrvata u naseljima sa srpskom većinom bitno veći od udio Srba u naseljima s hrvatskom većinom stanovnika. Znakovito je, također, da je u naseljima s hrvatskom većinom živjelo čak 93,8 % svih Hrvata i više od polovice (51,7 %) svih Srba hrvatskoga Podunavlja. Ovome treba dodati i podatak da je u ukupnom stanovništvu naselja s većinom ostalog stanovništva živjelo 19,0 % Hrvata i svega 6,4 % Srba, što je očita potvrda činjenice da su Hrvati ravnomjernije raspoređeni po cjelokupnom području hrvatskoga Podunavlja. Za razmještaj Srba

karakteristične su enklave većinskih srpskih naselja. Jedna se nalazi u belomanastirskom kraju (Baranji), a čini ju devet naselja na prostoru između Belog Manastira i rijeke Drave. U njoj živi nešto više od 16 000 stanovnika (47,6 % Srba, 27,1 % Hrvata, 25,3 % ostalih). Druga enklava je mnogo veća i pučanstvom brojnija. Ona obuhvaća "srpska" naselja jugoistočnog dijela osječkog, te zapadnog dijela vinkovačkog i vukovarskog kraja. Riječ je o 22 naselja s približno 38 000 žitelja (73,7 % Srba, 17,3 % Hrvata, 9,0 % ostalih). Konačno, treća enklava obuhvaća sedam naselja smještenih duž željezničke pruge Vinkovci-Tovarnik s blizu 8 600 stanovnika (77,3 % Srba, 12,6 % Hrvata, 10,1 % ostalih). Sve tri su enklave nastale u razdoblju planske kolonizacije srpskog pučanstva nakon oslobođanja ovih, pučanstvom opustjelih predjela, od osmanlijske vlasti, te nakon prvoga svjetskog rata kolonizacijom "solunskih dobrovoljaca".

U sve četiri je sastavnice hrvatskoga Podunavlja udio naselja s hrvatskom većinom stanovništva 1991. godine bio veći od 50 % - najveći je bio u vinkovačkom kraju (67,5 %), potom u osječkom (55,6 %) i vukovarskom kraju (55,2 %), dok je najmanji bio u belomanastirskom kraju (51,9 %). Istodobno se udjel naselja sa srpskom većinom uglavnom kretao oko trećine - belomanastirski kraj

² Prema popisu pučanstva 1991. godine prosječan je broj stanovnika hrvatskoga Podunavlja u naseljima sa hrvatskom većinom stanovnika bio 3 594, a u naseljima sa srpskom većinom stanovnika 1 348 žitelja. Istodobno je u "hrvatskim" naseljima živjelo prosječno 2 590 Hrvata, a u naseljima sa srpskom većinom 899 Srba.

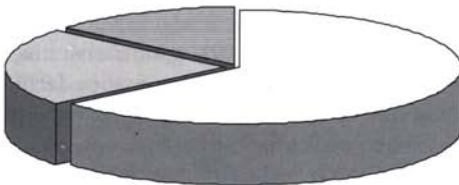
Tab. 3 - Religijska struktura stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1991. godine
 Tab. 3 - Religious structure of the population in Croatian Danube region in 1991

Sastavnice	Pokazatelj	Svega	Rimokatolička	Grkokatolička	Pravoslavna	Ostale i neizjašnjeni	Nisu vjernici
Belomanastirski kraj	Apsolutni	54265	29697	45	14448	9028	1047
	Razmjerni	100	54,7	0,1	26,6	16,6	2,0
Osječki kraj	Apsolutni	165253	110087	209	31299	14818	8840
	Razmjerni	100	66,6	0,1	18,9	9,0	5,4
Vinkovački kraj	Apsolutni	98445	78840	230	12949	5077	1349
	Razmjerni	100	80,1	0,2	13,2	5,2	1,3
Vukovarski kraj	Apsolutni	84189	38216	2970	30050	9666	3287
	Razmjerni	100	45,4	3,5	35,7	11,5	3,9
Hrvatsko podunavlje	Apsolutni	402152	256840	3454	88746	38589	14523
	Razmjerni	100	63,9	0,9	22,1	9,6	3,5

Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 883, DZSRH, Zagreb, 1994.

25,0 %, osječki 38,9 %, vinkovački 30,0 %, te vukovarski kraj 34,5 %. Iako je u osječkom i vukovarskom kraju zabilježen nešto veći broj i izraženiji udio naselja sa srpskom većinom stanovništva, valja ipak istaknuti da je u njima živjelo tek 12,2 % (osječki kraj), odnosno 19,8 % (vukovarski kraj) stanovništva tih sastavnica hrvatskoga Podunavlja.

Vrlo visoki stupanj homogenosti, hrvatsko Podunavlje pokazuje i s obzirom na religijsku strukturu stanovništva, koja, prema popisu iz 1991. godine, otkriva gotovo dvo-trećinski udio rimokatoličkog stanovništva (63,9 %) u ukupnom pučanstvu kraja, dok je pravoslavnog stanovništva nešto više od petine (22,1 %). (Tab.3 i Sl. 3).

Sl. 3. - Religijska struktura stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1991. godine

Fig. 3 - Religious structure of the population in Croatian Danube region in 1991

ETNIČKA STRUKTURA OKUPIRANIH NASELJA 1991. GODINE

Do konca 1991. godine srpski je agresor okupirao najveći dio prostora i naselja hrvatskoga Podunavlja - 124 od 157 naselja kraja, ili 79,0 %. Sva su naselja okupirana u belomanastirskom i vukovarskom kraju, dvije trećine naselja (26 ili 65,0 %) je okupirano u vinkovačkom kraju, te gotovo polovica naselja (17 ili 47,2 %) u osječkom kraju hrvatskoga Podunavlja (tab. 4). U tim je naseljima 1991. godine živjelo 193 513 stanovnika ili 48,1% stanovništva hrvatskoga Podunavlja, odnosno 4,0 % stanovništva Republike Hrvatske. Dakle, 4/5 naselja i gotovo polovica pučanstva hrvatskoga Podunavlja se našlo koncem 1991. godine pod velikosrpskom okupacijom (ŽIVIĆ, 1997.). Etnička struktura stanovništva tih naselja prema popisu iz 1991. godine, također, nedvojbeno potvrđuje već naprijed izrečene ocjene o hrvatskim etničkim značajkama istraživanog prostora. Naime, većinu stanovništva okupiranih naselja čine Hrvati (86 096 ili 44,5 %), Srba je za oko deset postotaka manje (67 561 ili 34,9 %), Mađari su činili 6,7 % pučanstva (12 594), dok je pripadnika ostalih etničkih skupina (Rusina i Ukrajinaca, Čeha, Slovaka,

Tab. 4. - Okupirana naselja hrvatskoga Podunavlja sa hrvatskom, srpskom i većinom ostalog stanovništva 1991. godine

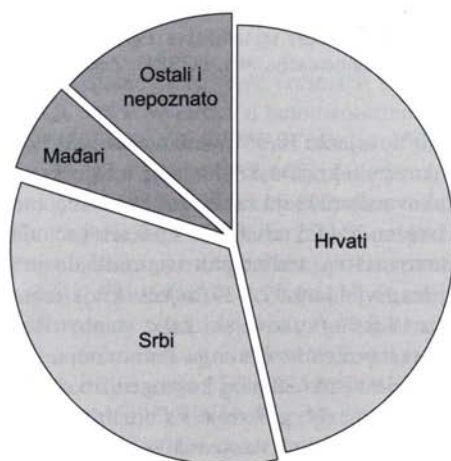
Tab. 4 - Occupied settlements in Croatian Danube region according to the ethnic majority in 1991

Većina stanovnika	Broj okupiranih naselja	% od ukupnog broja okupiranih naselja	Broj stanovnika	% od ukupnog stanovništva okupiranih naselja
Hrvati	61	49,2	117044	60,5
Srbi	46	37,1	64199	33,2
Ostali	15	12,1	12268	6,3
Ukupno*	124	100,0	193513	100,0

* U obzir nisu uzeta dva naselja belomanastirskog kraja - Podunavlje i Sudaraž, iz prije navedenih razloga.

Muslimana,...) bilo 27 002 ili 13,9 %. (tab 5). Jedino su u okupiranim naseljima osječkog kraja Srbi imali razmjernu većinu u ukupnom pučanstvu (47,1 % Srba spram 39,5 % Hrvata). (Sl.4).

Od ukupnog broja okupiranih naselja hrvatskoga Podunavlja 1991. godine, Hrvati su većinu imali u 61 naselju (49,2 %), Srbi u 46 naselja (37,1 %), a ostali (Mađari i Rusini i Ukrajinci) u 15 naselja kraja (12,1 %). Iako su Srbi u okupiranim "srpskim" naseljima 1991. godine pokazivali nešto veći stupanj etničke homogenosti (65,8 % Srba i 19,7 % Hrvata), negoli Hrvati u okupiranim "hrvatskim" naseljima (60,8 % Hrvata i 20,9 % Srba) (ŠTERC i POKOS, 1993.), podatak da su Srbi napali i okupirali dio Hrvatske u kojemu su 1991. godine činili tek nešto više od trećine stanovništva, otkriva prave razloge velikosrpske agresije. Statistički podaci neumoljivo obaraju tezu o nacionalnoj ugroženosti srpskog stanovništva u hrvatskom Podunavlju, jer je neshvatljivo kako je 12 629 Hrvata u okupiranim naseljima sa srpskom većinom moglo ugroziti više od tri puta brojnije srpsko pučanstvo. Ako su i nastojali zauzeti "svoja" naselja, zbog čega su pri tom morali okupirati, razrušiti i opljačkati naselja u kojima su predstavljali izrazitu manjinu stanovnika. Primjerice, od 61 okupiranog naselja s hrvatskom većinom stanovnika Srbi su u čak 29 naselja (47,5 %) činili manje od 10 % stanovništva, a od njih u 24 naselja

Sl. 4. - Etnička struktura stanovništva okupiranih naselja hrvatskoga Podunavlja 1991. godine

Fig. 4 - Ethnical structure of the population of the occupied settlement in Croatian Danube region in 1991

(39,3 %) manje od 5 % stanovništva. U dva okupirana naselja hrvatskoga Podunavlja (Donje Novo Selo i Podgrađe u vinkovačkom kraju) Srbi 1991. godine nisu imali niti jednog žitelja. Iz potonjih je podataka očito da su Srbi zapravo nastojali osvojiti hrvatsko Podunavlje kako bi kontrolirali cijeli tok Dunava između Hrvatske i Jugoslavije (što je prvorazredna geostrateška i gospodarstvena prednost i pogodnost), potom su nastojali zaposjesti jedno od najbogatijih poljoprivrednih područja u Europi, te na

Tab. 5. - Etnička struktura stanovništva okupiranih naselja hrvatskoga Podunavlja 1991. godine
 Tab. 5 - Ethnical structure of the population of the occupied settlements in Croatia Danube region in 1991

Sastavnice	Broj okupiranih naselja	% okupiranih u uk. broju naselja	Broj stanov.	% od uk. broja stanov.	Hrvati	%	Srbi	%	Mađari	%	Ostali i nepoznato	%
Belomanastirski kraj	52	100,0	54265	100,0	22740	41,9	13851	25,5	8956	16,5	8718	16,1
Osječki kraj	17	47,2	27893	16,9	11030	39,5	13124	47,1	1290	4,6	2449	8,8
Vinkovački kraj	26	65,0	27166	27,6	15416	56,7	9141	33,5	1333	4,8	1376	5,0
Vukovarski kraj	29	100,0	84189	100,0	36910	43,8	31445	37,4	1375	1,6	14459	17,2
Hrvatsko podunavlje	124	79,0	193513	48,1	86096	44,5	67561	34,9	12954	6,7	27002	13,9

Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.

koncu nastojali zaposjesti prostor, koji je zbog svojih prirodnih, prometnih i ljudskih izvora predstavljao idealno područje za pljačku i otimanje. (ŠTERC i POKOS, 1993., ŽIVIĆ, 1997.) Pri tom su se, ponajprije, služili ratnom agresijom i etničkim čišćenjem.

ETNIČKA STRUKTURA PROGANOŠTVA STANOVNIŠTVA

Nakon što su okupirali najveći dio hrvatskoga Podunavlja, Srbi su prognali veliki dio njegova stanovništva i proveli etničko čišćenje, genocid i ratni zločin. Najviše dokaza o provedenom etničkom čišćenju na prostoru hrvatskoga Podunavlja pružaju nam podaci o etničkoj strukturi njegova prognanog pučanstva. (ŽIVIĆ, 1997.) Naime, prema podacima Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske od 1. srpnja 1996. godine, iz hrvatskog je Podunavlja bilo

prognano 83 322 osobe ili 43,1 % stanovništva okupiranih naselja, odnosno 20,7 % ukupnog stanovništva Podunavlja³. Oni su činili najveći dio (39,6 %) ukupne hrvatske prognaničke populacije iz srpnja mjeseca 1996. godine (210 341 osoba). Gledajući po naseljima najviše je stanovnika prognano iz Vukovara (približno 20 000), potom iz Belog Manastira, Bilja, Darde, Antunovca, Tenje i Iloka (više od 2 000 po naselju), te iz Nijemaca, Slakovaca, Starih Jankovaca, Cerića, Dalja, Bapske, Lovasa i Tovarnika (između 1 000 i 2 000 po naselju). Preostalih 107 naselja hrvatskoga Podunavlja imaju manje od 1 000 prognanih žitelja po naselju. (ŽIVIĆ, 1997.)

Što nam pokazuju podaci o etničkoj strukturi prognanika hrvatskoga Podunavlja od 1. srpnja 1996. godine? Prvo, golemu većinu prognanog stanovništva promatranog prostora čine Hrvati sa 75 556 protjeranih osoba ili 90,7 % udjela u ukupnoj prognanoj

³ Stvaran broj stanovnika hrvatskoga Podunavlja koji je prisilno ili na neki drugi način morao napustiti svoja naselja zbog velikosrpske agresije teško je u cjelosti precizno utvrditi. Naime, Ured za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske u svojoj bazi podataka ima evidentirano samo prognane osobe koje u svoj privremeni smještaj nakon protjerivanja našle u Hrvatskoj, dok za dio protjeranog stanovništva, koji je smještaj pronašao u drugim zemljama (pretežno u Njemačkoj i Mađarskoj), kao i za ono stanovništvo koje je više dragovoljno, a manje pod prisilom, napustilo svoje domove i naselilo se u SR Jugoslaviji, srpskom dijelu Bosne i Hercegovine, ili drugdje, postoje samo okvirni podaci. Dakako, dio prognanog stanovništva je ostao i statistički neevidentiran, ako su oni tako željeli. Sto smo se u ovome radu oslonili samo na službene podatke Ureda za prognanike i izbjeglice.

Tab. 6. - Etnička struktura prognanika hrvatskoga Podunavlja prema općinama prognostva (stanje 1. srpanj 1996. godine)

Tab. 6 - Ethnical structure of the expelled population from Croatian Danube region according to the communes of origin (July 1st 1996)

Etnička pripadnost	Pokazatelj	Hrvatsko Podunavlje	Beli Manastir	Osijek	Vinkovci	Vukovar
Hrvati	Apsolutni	75556	17258	11297	15222	31779
	Razmjerni	90,7	86,4	89,1	94,1	92,2
Srbi	Apsolutni	1437	29	491	114	543
	Razmjerni	1,7	1,4	3,9	0,7	1,6
Mađari	Apsolutni	3788	1949	685	666	488
	Razmjerni	4,5	9,8	5,4	4,1	1,4
Muslimani	Apsolutni	292	70	49	22	151
	Razmjerni	0,4	0,4	0,4	0,1	0,4
Rusini i Ukrajinci	Apsolutni	931	7	8	34	882
	Razmjerni	1,1	0,0	0,0	0,2	2,6
Albanci	Apsolutni	303	40	26	65	172
	Razmjerni	0,4	0,2	0,2	0,4	0,5
Česi	Apsolutni	41	9	3	4	25
	Razmjerni	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Slovaci	Apsolutni	218	21	11	17	169
	Razmjerni	0,3	0,1	0,1	0,1	0,5
Talijani	Apsolutni	6	1	1	0	4
	Razmjerni	0,0	0,0	0,0	0	0,0
Nijemci	Apsolutni	229	154	32	2	41
	Razmjerni	0,3	0,8	0,3	0,0	0,1
Slovenci	Apsolutni	147	82	23	9	33
	Razmjerni	0,2	0,4	0,2	0,1	0,1
Ostali i nepoznato	Apsolutni	374	105	63	29	177
	Razmjerni	0,4	0,5	0,5	0,2	0,5
Ukupno	Apsolutni	83322	19985	12689	16184	34464
	Razmjerni	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.

populaciji. Pripadnici ostalih etničkih skupina protjeranih tijekom 1991. godine, pa i kasnije⁴, čine manje od desetine prognanika hrvatskoga Podunavlja. Brojem i udjelom se jedino ističu Mađari (3 788 osoba ili 4,5 %), bitno manje Srbi⁵ (tek 1 437 osoba ili 1,7 %), te Rusini i Ukrajinci (931 osoba ili 1,1 %). Među prognanicima nalazi se i odgovarajući

broj Muslimana (292), Albanaca (303), Čeha (41), Slovaka (218), Nijemaca (229), Slovenaca (147) i Talijana (6). Drugo, Srbi su, može se sasvim slobodno reći, od Hrvata potpuno etnički očistili hrvatsko Podunavlje, jer su, usporedba podataka o etničkoj strukturi pučanstva prema popisu 1991. godine i podataka o etničkoj strukturi prognanika to

⁴ Valja istaknuti da je više od 90% prognanika hrvatskoga Podunavlja protjerano tijekom druge polovice 1991. i prve polovice 1992. godine, kada su u ovome protoru vođene najveće vojne operacije. Međutim, i u razdoblju, kada je brigu (!) o hrvatskome Podunavlju preuzela međunarodna zajednica (prvo UNPROFOR, kasnije UNCRO), dakle, od 1992. do 1995. godine, progoni su se, doduše u nešto manjem broju nastavili i dalje. Tek s dolaskom UNTAES (od početka 1996. godine) protjerivanja su u cjelosti zaustavljena, a od sredine 1997. godine možemo čak govoriti i o postupnom povratku prognanih osoba u svoje domove i svoja naselja.

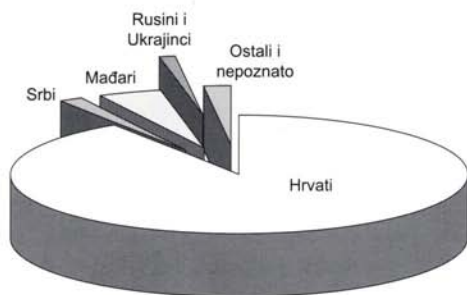
⁵ Kada je riječ o broju srpskih prognanika valja istaknuti da se radi o onome stanovništvu srpske etničke pripadnosti koje je nakon prognostva privremeni smještaj našlo u slobodnim područjima Hrvatske. S druge strane, broj Srba koji je, najvećma, svojevrijedno napustio hrvatsko Podunavlje i pri tom otišao u SR Jugoslaviju ili u druge zemlje vrlo je teško utvrditi.

najbolje otkriva, silom prognali gotovo devet desetina (87,8 %) Hrvata od njihova prijeratnog broja. S druge, pak strane, protjerano je tek 2,1 % od prijeratnog broja Srba, 29,2 % od prijeratnog broja Mađara, te 9,4 % od prijeratnog broja ostalog stanovništva.

Temeljna i najvažnija etnodemografska posljedica velikosrpske agresije na hrvatsko Podunavlje i višegodišnje okupacije 4/5 naselja toga prostora jest da je njegova etnička slika, utvrđena posljednjim popisom pučanstva 1991. godine, danas gotovo u cjelosti promijenjena, poglavito na štetu hrvatskog, većinskog naroda u njemu. Može se čak reći da je izvršena srpska demografska okupacija hrvatskoga Podunavlja (ŽIVIĆ, 1997.), jer ne samo da je hrvatsko stanovništvo protjerano, već su u njihove domove i u ona naselja koja nisu razrušena, spaljena i opljačkana, naseljeni Srbi dragovoljno došli iz drugih predjela Hrvatske, te iz Bosne i Hercegovine (riječ je ponajviše o onim hrvatskim krajevima koji su od srpske okupacije oslobođeni tijekom 1995. godine; zapadna Slavonija, Lika, Banovina, Kordun, sjeverna Dalmacija). Procjene o broju novonaseljenih Srba u hrvatsko Podunavlje su različite. Kreću se od nekoliko tisuća (hrvatska Vlada) do nekoliko desetaka tisuća (međunarodna

zajednica). Bez obzira na njihov stvaran broj oni danas predstavljaju jedan od najtežih ograničavajućih čimbenika povratka prognanika, jer trenutno zauzimaju kuće, čiji bi se istinski vlasnici (Hrvati, Mađari i drugi) trebali, ali još uvijek ne mogu, vratiti. Naravno, čito je veliki broj suvremenih srpskih kolonizatora u onim naseljima hrvatskoga Podunavlja koja tijekom 1991. godine nisu pretrpjela značajnija razaranja, ali iz kojih je protjerano hrvatsko stanovništvo, poglavito u belomanastirskom kraju (Baranji), te dijelu vukovarskog i vinkovačkog kraja. S obzirom na istaknute geostrateške i gospodarstvene vrijednosti hrvatskoga Podunavlja, za hrvatsku je državu potpuno neprihvatljivo bilo kakvo nasilno mijenjanje etničke slike naseljenosti prostora, ili pak zadržavanje današnjeg stanja. Stoga se kao objektivna i stvarna nužnost postavlja zadatak što bržeg i potpunijeg povratka etnodemografske slike naseljenosti na stanje prije agresije, dakle prije ljeta 1991. godine. To znači povratak više od 80 000 hrvatskih prognanika u to područje, ali i napuštanje toga područja svih onih koji su se u proteklih 5 do 6 godina nasilno naselili u njega, kao i njihov povratak u vlastite domove.

Svi nam ovi podaci zorno pokazuju da je srpski agresor na hrvatsko Podunavlje nastojao osvojiti teritorij (što mu je zbog velika vojno-tehničke nadmoći djelomično privremeno uspjelo do konca 1991. godine), ali i potom uspostaviti i učvrstiti srpsku, pa čak i pravoslavnu⁶ većinu, koju nikada u povijesti ovoga prostora nije imao. Tako bi, prema njegovoj zamisli, ostvario punu demografsku i prostornu okupaciju, s dalekosežnim posljedicama po razvoj toga područja,

Sl. 5. - Etnička struktura prognanog stanovništva hrvatskoga Podunavlja (1.07.1997.)

Fig. 5 - Ethnic structure of the expelled population from Croatian Danube region (July 1st 1997)

⁶ Prema podacima Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republik Hrvatske od 1. srpnja 1996. godine, od ukupnog je broja prognanika, rimokatolika 94,2 %, pravoslavaca 1,8 %, grkokatolika 0,9 %, protestanata 0,6 %, muslimana 0,4 %, te ostalih i nepoznatih 2,1 %.

ali i drugih hrvatskih predjela, te legalizirao nasiljem i etničkim čišćenjem uspostavljenu srpsku etničku većinu. Okupiravši gotovo dvostruko više "hrvatskih" od "srpskih" naselja (uključivši i 15 naselja sa većinom ostalog stanovništva) agresor je jasno iskazao prave motive sukoba, a to su mijenjanje državnih granica i kontrola toka Dunava.

ZAKLJUČAK

Hrvatsko je Podunavlje početkom 1990-ih godina bilo poprištem jednog od najtežih vojnih sukoba u suvremenoj povijesti ovoga prostora, kojega su potaknuli i vodili ideolozi velikosrpske politike, na temelju imperijalističkog programa širenja Srbije prema zapadu starog već gotovo dvije stotine godina. Pokušavajući opravdati ratnu agresiju na istok Hrvatske, brigom za etnička, vjerska i ljudska prava mjesnog srpskog pučanstva, te navodnom povijesnom, nacionalnom i pravnom pripadnošću ovoga područja državi Srbiji, agresori su u cjelosti smetnuli s uma da postoje povijesni, politički i statističko-demografski izvori koji u

potpunosti demantiraju i opovrgavaju svaki pokušaj teritorijalnog i svakog drugog svojatanja hrvatskoga Podunavlja od strane Srba ili pak države Srbije. Analiza etničke strukture stanovništva hrvatskoga Podunavlja 1991. godine nedvojbeno je pokazala da je riječ o primarnom etničkom hrvatskom prostoru (61,9 % Hrvata, 22,8 % Srba, 15,3 % ostalih) i da nema niti govora o bilo kakvom etničkom pravu Srbije na ovaj dio hrvatskog državnog teritorija. Unatoč tome što su manjinski narod i što su 1991. godine činili svega 15,8 % srpskog stanovništva Hrvatske, Srbi hrvatskoga Podunavlja su, uz pomoć prosrpske JNA, te brojnih "uvezenih" četničkih postrojbi, okupirali najveći dio kraja (gotovo osam od deset naselja), te protjerali polovicu njihovih žitelja, uglavnom Hrvate, ali i Mađare, Rusine, Ukrajince, Slovake,...., kao i određeni broj Srba. Izneseni podaci o broju i etničkoj strukturi prognanika hrvatskoga Podunavlja, najbolja su potvrda i dokaz provedenog etničkog čišćenja nad pučanstvom istoka Republike Hrvatske, ali i činjenice da je promjena istočnih granica Hrvatske za Srbe predstavljao i bio jedan od najvažnijih ciljeva rata protiv Hrvatske.

LITERATURA

- Carter, F.W.(1993.): Ethnicity as a Cause of Migration in Eastern Europe. *GeoJournal*, Vol. 38, No. 4, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 241-248.
- Crkvenčić, I.(1993.): Srpsko svojatanje dijela teritorija Republike Hrvatske u svjetlu nekih demografskih podataka. *Zbornik Slavonija, Srijem, Baranja, Bačka, Matica hrvatska*, Zagreb, 107-119.
- Klemenčić, M.(1993.): Velikosrpska teritorijalna posezanja. *Društvena istraživanja*, 2-3 (4-5), IPDI, Zagreb, 285-304.
- Klemenčić, M.(1996.): Terminološki rat za hrvatsko Podunavlje. *Rugjer, God. 1, Broj 4*, Zagreb, 36-38.
- Jelić, I.(1991.): O nastanku granice između Hrvatske i Srbije. *Časopis za suvremenu povijest*, 23 (1-3), Zagreb, 1-32.
- Pavličević, D.(1993.a.): Dva stoljeća velikosrpskih težnji prema Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 2-3 (4-5), IPDI, Zagreb, 247-283.
- Pavličević, D.(1993.b.): Hrvatske granice u Podunavlju. *Zbornik Slavonija, Srbije, Baranja, Bačka, Matica hrvatska*, Zagreb, 13-32.
- Šakić, V.(1993.): Opći okvir proučavanja srpske agresije na Hrvatsku 1991. *Društvena istraživanja*, 2-3 (4-5), IPDI, Zagreb, 217-245.
- Šterc, S. i Pokos, N.(1993.): Demografski uzroci i posljedice rata protiv Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 2-3 (4-5), IPDI, Zagreb, 305-333.
- Valentić, M.(1992.): O etničkom korijenu hrvatskih i bosanskih Srba. *Časopis za suvremenu povijest*, 24 (3), Zagreb, 1-21.
- Vrbošić, J.(1997.): Kategorije i brojčano stanje kolonista u Slavoniji i Baranji između dva svjetska rata. *Društvena istraživanja*, 2-3 (28-29), IPDI, Zagreb, 311-326.
- Živić, D.(1995.): Temeljne značajke razvoja narodnosne strukture Istočne Hrvatske. *Geografski horizont*, 1, Zagreb, 15-30.
- Živić, D.(1997.): Basic Demographic Characteristics of the Displaced Population from the Croatian East. *Društvena istraživanja*, 2-3 (28-29), IPDI, Zagreb, 159-216.

IZVORI

- Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.
- Ured za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske, Baza podataka, Stanje 1. srpanj 1996. godine.

Summary

ETHNODEMOGRAPHIC BACKGROUND OF SERBIAN AGGRESSION IN THE CROATIAN DANUBE REGION

by DRAŽEN ŽIVIĆ

Croatian Danube region was at the beginning of the 1990's a field of one of the heaviest military conflicts in the contemporary history of the wider area. The conflict was inspired and led by ideologists of the greater Serbia, i.e. on the basis of the imperialistic plans of Serbian expansion towards west, dating back to almost two hundred years. The aggression towards eastern Croatia was tried to be justified by those ideologists with the concern for ethnic, religious and human rights of local serbian population, as well as with the alleged historical, national and legal right for this territory to be annexed to Serbia. The aggressors did not mind that the actual historical, political and demographic - statistical sources completely deny any justification of aggression and attempt for annexation.

The analysis of ethnical structure of the population in Croatian Danube region according to 1991 census data clearly shows that the region is mostly populated by Croats (61.9 % Croats, 22.8 % Serbs and 15.3 % other) so that the to often easily presented aggression justification about the "ethnical

right" of Serbia for the mentioned territory is non-valid. Moreover, the Serbs in the Croatian Danube region presented only 15.6 % of total Serbian population in Croatia in 1991.

However, the local Serbian population was inspired to rebel and take arms provided largely by former Yugoslav "People's Army" which was Serbian dominated and later controlled by Serbs. With the help of the proserbian former Yugoslav army and numerous "imported" irregular Chetnik troops the aggression was started. The aggressor troops occupied most of the region and expelled half of the population, mainly Croats, but also Hungarians, Rusins, Ukraains, Slovaks and non-rebelled Serbs. The data presented in the article about the number and the ethnic structure of the refugees from the Croatian Danube region are the best confirmation of the main goal of the aggressor - the so called ethnic cleansing of eastern Croatia, as well as that one of the goals of the war against Croatian was the change of eastern Croatian border in favour of "Greater Serbia".